

Ивана М. Николић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хисторију
ORCID 0000-0002-9845-3395

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПРЕВОЂЕЊЕ НОВИХ РЕЧИ У ПРОЗНИМ ДЕЛИМА МИГЕЛА ДЕ УНАМУНА²

У чланку анализирамо технике превођења петнаест ауторских неологизама из четири прозна дела шпанског писца Мигела де Унамуна. Из ширег корпуса издвојили смо за преводачку анализу представнике неколико подгрупа неологизама – простих речи, изведеница префиксацијом и суфиксацијом, императивних сложеница и семантичких неологизама. Анализа показује да се у преводу прибегава техници генерализације, описног превода и парафразе, при чему се неологизам не задржава у преводу, те долази до губитка експресивности текста оригинала, стандардизације текста превода и разводњавања мреже кључних означајеља у тексту. Преводиоци некад у истом роману користе различите технике за превод једног неологизма, а, кад је неологизам одржан у преводу, онда он често прати творбени модел оригинала. Такође је приметна недоследност приликом преношења графичког маркирања неологизама из изворника.

Кључне речи: неологизам, оказионализам, преводачка анализа, преводачка техника, Мигел де Унамуно

1. УВОД

У чланку анализирамо технике превођења ауторских неологизама шпанског писца и филозофа Мигела де Унамуна из његова четири прозна дела преведена на српски језик. Корпус је паралелни, и сачињен на основу грађе из дела *Тетка Тула* (*La tía Tula*), *Магла* (*Niebla*), *Како се прави роман* (*Cómo se hace una novela*) и *Животи Дон Кихота и Санча Пансе* (*Vida de D. Quijote y Sancho según Miguel de Cervantes y Saavedra*). За роман *Магла* анализу смо засновали на преводу из 1999, а консултовањем превода из 2021. године установили смо да су за одабране примере преводачка решења иста. Наведени романи понудили су 66 нових речи, а у чланку обрађујемо петнаест примера из различитих подгрупа неологизама. Одабрани примери специфични су у оквиру

¹ ivana.nikolic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада запослених у настави на акредитованим високошколским установама у 2025. години 451-03-137/2025-03/ 200198).

својих подгрупа по истакнутој функцији у оквиру пишевог дела – попут речи *nadismo*, *nos-ismo*, *ultra-cuna*, именице *nivola* и њених изведеница; по значајном одударању од уобичајених творбених образаца – попут *yos*, *nos-ismo*; по графичкој маркираности – присуство/одсуство цртице у речи; или по томе што настају процесом епонимизације. Детекција неологизама обављена је мануелно, путем ишчитавања оригинала и превода. У анализи се водимо функционалним преводилачким критеријумом који Катарина Рајс (2000: 15–27) предлаже за експресивне текстове, односно еквиваленцијом садржаја и форме. Сходно томе, разматрамо и функцију Унамунових неологизама, јер улога новотвореница у његовом делу може да укаже на (не)адекватност техника примењених у преводу. Приликом дефинисања преводилачке технике користили смо одређење Уртадо Албир (2001: 256–257) – техника представља конкретан вербални поступак видљив у резултату превођења, на нивоима мањим од текста, у крајњој фази доношења преводилачке одлуке; док смо поједине технике наводили по класификацији из дисертације И. Николић (2020: 84–87).

Унамуно, као представник Генерације 1898, реагује на социјално-политичку кризу која настаје у Шпанији услед војног пораза и губитка колонија, критикујући политичко и образовно устројство у држави, и уједно покушавајући да преиспита идентитет и друштвене односе. Свој поглед на свет и ставове исказује стварајући сопствену дефиницију романа у којем меша жанрове, и пише текстове који обилују „унамуновским” језиком пуним ауторских неологизама. Унамуно се није приклонио одликама тадашњег реализма у књижевности, напустио је уобичајену форму романа *novela* и створио означитељ *nivola*, а оно што је њиме означено одудара од уобичајених карактеристика реалистичког романа.

Бројни су критеријуми које је могуће применити како бисмо дату јединицу одредили као неолошку – дијахронијски, лексикографски, критеријум семантичке или системске нестабилности, психолошки критеријум (Kabre 1999: 205), као и критеријум распрострањености у употреби (Mendes Santos 2011: 27, 30). Често се истиче и да је потребно за сваки језик понаособ проценити шта је нова реч (Savić 1984: 161), и да се наведени критеријуми морају заснивати на више параметара јер не дају исте резултате (Kabre 1999: 205). Такође се слажемо с Мухвић-Димановски (2005: 62–63) да временски аспект приликом одређивања речи као неологизма не представља одлучујући критеријум јер су речи неког језика старе у том језику, али у другом језику могу имати статус неологизама. У нашем случају „старост” нове речи не игра пресудну улогу, као ни критеријум семантичке стабилности или распрострањености у употреби јер ни једно ни друго не очекујемо од ауторских неологизама.

За потребе истраживања, и за оквире преводилачке перспективе, појам неологизма посматрамо у ширем смислу. Неологизмима сматрамо и речи с једном или неколико забележених појава (хапакс, оказионализам), без обзира на то да ли су, или ће, у неком тренутку постићи укљученост у активни лексикон и по каквом су творбеном моделу настали,

али и неологизме у смислу јединица које су већ у широј употреби међу језичким корисницима. Стога у раду користимо термин „неологизам”, али и „ауторски неологизам” који подразумева околионализме и хапаксе.

2. ПРЕВОЋЕЊЕ УНАМУНОВИХ АУТОРСКИХ НЕОЛОГИЗАМА И ЊИХОВА ФУНКЦИЈА

Писци генерације 1898. у језику остварују своју слободу, а она се огледа и у измени језичких правила. Унамуново је мишљење (Munjos Garsija 1981: 46–53) да језик треба да омогући писцу да изрази мисли о дубокој суштини ствари, да језик мора да се извуче из своје утробе, те га треба поново начинити и обновити, а формирање нових речи уношење је нових нијанси у идеје. Он твори апстрактне именице за називе националности, покрете, веровања, типове људи, за физички и психички опис, а у хумористичне или ироничне сврхе. У његовим делима нове сложене функцијом изазивања хумористичне или подругљиве реакције често осликавају различита занимања (Garsija Galjarin 1992: 645), а честе су и изведенице с префиксима који исказују негацију или супротност, употребљене да искажу разапет положај писца тог доба – машта и вера насупрот разуму.

Када је реч о творењу и преводжењу неологизама, у четири прозна дела Мигела де Унамуна с творбеног становишта наилазимо на просте речи, извођење префиксацијом и суфиксацијом, изведенице настале од простих околионализама, изведенице из имена, феминативе (*nomina feminativa*), изведенице суфиксима субјективне оцено, сложене и семантичке неологизме, а анализирамо представнике четири категорије нових речи. Примере наводимо на језику оригинала и превода, а обележавања масним словима су наша.

2.1. Просте речи

Новотворене просте речи у Унамуновим романима имају улогу уношења нових нијанси у идеје, док је место појединих маркирано – налазе се на крају романа, што појачава њихов значај у изворнику. Простих речи обично има мање од изведеница и сложене, због веће продуктивности ових других.

У овој групи појављује се важан околионализам – именица „нивола”. Она представља једну од кључних речи у Унамуновој поетици, осликава његов специфичан поглед на језик и књижевност, а први пут је срећемо у *Магли* (*Niebla*), новој врсти романа. Преводаца је преводи на различите начине:

- 1) *nivola*, f. → нивола, дело, пролог, роман

«Aparte de que este señor saca a relucir en este libro, sea novela o **nivola** –y conste que eso de la nivola es invención mía– [...]». (N 1999: 98)

Осим што тај господин открива у књизи, звала се она роман или нивола – и примите к знању да је **нивола** мој изум – [...] (M 1999: 8).

«Yo no puedo prever ni la acogida que esta *nivola* obtendrá de parte del público que lee a don Miguel, ni cómo se la tomarán a éste». (N 1999: 98)

Ја не могу да предвидим какав ће пријем ово **дело** наћи код публике која чита дон Мигела, ни како ће га разумети. (М 1999: 8)

[...] pero ya don Miguel ha tenido buen cuidado de hacerme decir a mí algo al respecto en el curso de esta *nivola*. (N 1999: 103)

[...] али дон Мигел се већ побринуо да кажем нешто у вези са тим у овом **прологу**. (М 1999: 14)

[...] a mandarle [...] que escriba usted la *nivola* de mis aventuras...

—¡Está ya escrita! (N 1999: 294)

[...] и да вам наредим [...] да напишете **роман** о мојим доживљајима...

– Већ је написан! (М 1999: 274)

У примерима примећујемо две технике за различита појављивања ове новотворенице: технику транскрипције/адаптације и технику генерализације. Кад се користи техника генерализације, именица *nivola* пренесена је лексемама *дело*, *роман*, *пролог* које нису неологизми у циљном језику, и не преносе у пуној мери значењски садржај именице *нивола*. С друге стране, применом технике адаптације – *нивола* – добија се нова реч и у преводу.

Значајно је приметити да је у преводу изостало графичко обележавање курзивом именице *нивола* које је присутно у оригиналу и које додатно маркира овај битни појам у Унамуновом делу. Због значаја именице *нивола*, подсетили бисмо на изобличавајуће тежње, на разарање подастртих мрежа означитеља о којима говори Берман (2004: 62–63): испод очигледног тела текста стоји подтекст – мрежа кључних означитеља који се уланчавају једни с другима испод „површине” текста, те уколико их преводилац пренебрегне, он разара означитељско ткиво текста. Сматрамо да је са преводилачког становишта било важно идентификовати у тексту оригинала значај речи *нивола* и, сходно томе, сваку њену појаву превести новом речју и истаћи је графичким средствима као што је учинио и аутор оригинала.

Унамуно је сматрао (Munjos Garsija 1981: 46–53) да језик треба да се обнавља у складу са својом природом, и боље изнутра ка споља, те се његови неологизми јављају и у оним врстама речи где не очекујемо одступања од уобичајених облика. У оквиру ове подгрупе издвојили смо и *yo*, личну заменицу коју је Унамуно често поименичавао (*yoísmo*) да би исказао потребу за грађењем новог идентитета, а у наредном примеру употребљава је у множини. Услед неједнаких могућности у два језика приликом поименичавања и грађења множине ове заменице, значајно је анализирати поступак преводиоца:

2) *yo*s, pron. → *наша ја*

Y al decir que estoy para alumbrarme, con este -me no quiero referirme, lector mío, a mi yo solamente, sino a tu yo, a nuestros **yo**s. Que no es lo mismo nosotros que **yo**s. (KHN 2009: 196)

И кад кажем да сам ту зато да бих се просветлио, оним „се” нећу да кажем, читаоче мој, да мислим само на себе, него на тебе и на мене, на **наша ја**. Јер, **ми** није исто што и **наша ја**. (KPR 2006: 96)

У шпанском језику *yo* је лична заменица за прво лице једине („ја”), али се, уз назнаку „философски”, у речнику ДРАЕ појављује и као именица, у пратњи одређеног члана – *el yo*. У корпусу КРЕА, поименичена заменица у облику за множину, *yo*s, појављује се у 14 примера из једанаест извора, а у корпусу КОРДЕ у десет извора срећемо 7 примера код Унамуна и 3 код других писаца. Имајући у виду обимност корпуса и број примера који потичу само из Унамуновог пера, број извора показује да је флективни наставак за грађење множине ове личне заменице присутна појава, али не превише распрострањена. У српском језику неубичајено је поименичавати личне заменице, премда их срећемо као део именичких полусложеница: *ја-поезија*, *ја-анализа*, или у именичкој служби у комбинацији са заменицама: *моје ја*, *твоје ја*... (RSANU). Стога формирање множине за такву заменицу представља потешкоћу преводиоцу јер се не може ослонити на учестале моделе у српском језику.

Преводилац је *yo*s превео описно, синтагмом „наша ја”, искористивши претходно описан модел. Тиме је поименичио личну заменицу и пренео бар део конотација које је аутор наменио овој лексеми. Такође, ову реч срећемо на самом крају романа, што додатно појачава њену маркираност и функцију. Преводилац је синтагму обележио курзивом којег нема у оригиналу и тиме у преводу истакао неку врсту новине, те је применом технике компензације надоместио експресивност нове речи из изворника.

2.2. Нове речи настале префиксацијом

Префикси не мењају врсту речи лексичкој основи, али прецизирају значење лексеме којој претходе, при чему исти префикс може да се примени у различитим врстама речи (Varela Ortega 2018: 81). Из ове групе неологизама одабрали смо реч *ultra-cuna*:

3) *ultra-cuna*, f. (ултра-колевка) → с ону страну колевке

[...] *pesaban sobre mí siglos de una silenciosa tradición recogidos en el más recóndito rincón de mi alma; pesaban sobre mí inefables recuerdos inconscientes de **ultra-cuna**. Porque nuestra desesperada esperanza de una vida personal de *ultra-tumba se alimenta y medra de esa vaga remembranza de nuestro arraigo en la eternidad de la historia.** (KHN 2009: 105)

[...] на мене се био спустио терет векова једне неме традиције, скупљених у најдубљем кутку моје душе; на мене се био спустио терет неизрецивих несвесних успомена **с ону страну колевке**. Јер наша се безнадежна нада у лични живот с ону страну гроба потхрањује и расте од нејасног сећања на нашу укорененост у вечности историје. (KPR 2006: 9)

Неологизме настале префиксацијом преводиоци претежно преносе следећи модел творбе из оригинала с еквивалентним значењима

префикса. Уколико модел творбе није пренесен, обично су у преводу присутне технике калкирања, адаптације, пресликавања и парафразе.

Гарсија Гаљарин (1998: 57) истиче реч *ultra-cuna* као део особеног речника Унамуна и Генерације '98. Нека од Унамунових дела пуна су носталгичних осећања везаних за повратак природи, земљи, окриљу мајчинског - „матрији”, или данима проведеним у *ultra-cuna*. Ово је значајно за преводиоца јер кључно место које ова именица има у поетици Генерације 1898. захтева једнаку вредност и у тексту превода. За превод ове лексеме примењена је техника парафразе: *с ону сћрану колевку*, насупрот могућности *улифра-колевка*. Одабраним решењем се с формалне стране не одржава новотвореница, али се верно исказује њен семантички садржај.

2.3. Нове речи настале суфиксацијом

Извођење суфиксацијом продуктиван је процес творбе како уопште тако и приликом настанка неологизама. Основни концепт из лексичке основе суфиксима се усмерава граматички или граматички и семантички.

Имајући у виду значај окازیонализма *нивола* у Унамуновом делу, у анализу укључујемо њене изведенице *nivolista* и *nivolesco*:

4) *nivolista*, m. → писац, ниволист

En el principio fue la Palabra y por la Palabra se hizo todo. Si ahora, por ejemplo, algún... **nivolista** oculto ahí, tras ese armario, tomase nota taquigráfica de cuanto estamos aquí diciendo y lo reprodujese [...] (N 1999: 274)

На почетку би Реч и због Речи све настаде. Ето сад, на пример, ако неки... скривени **писац**, иза овог ормана, бележи оно што разговарамо и то пренесе [...] (M 1999: 247)

[...] Y además, que si, como te decía, un **nivolista** oculto que nos esté oyendo toma nota de nuestras palabras para reproducirlas un día, el lector de la [...] se crea a su vez no más que un personaje *nivolesco*, como nosotros. (N 1999: 275)

[...] А осим тога ако неки скривени **ниволист**, бележи наше речи да би их једног дана пренео, читалац ниволе ће [...] помислити да је и он лик фикције исто као што смо и ми. (M 1999: 248)

5) *nivolesco*, adj. → ниволескни,-а,-о; фикција

No se puede, en fin, escribir de este erudito singular sino con reposada serenidad y sin efectismos **nivolescos** de ninguna clase. (N 1999: 238)

Најзад, о том јединственом ерудити не може се писати без смиреног тона и неког **ниволескног** учинка. (M 1999: 201)

[...] el lector de la *nivola* [...] se crea a su vez no más que un personaje **nivolesco**, como nosotros. (N 1999: 275)

[...] читалац ниволе ће [...] помислити да је и он лик **фикције** исто као што смо и ми. (M 1999: 248)

Обе су лексеме грађене по уобичајеним обрасцима извођења за именице и придеве: додавањем суфикса *-ista* који означава поборника или присталицу појма означеног лексичком основом, и суфикса *-sco* који означава однос или припадање, а понекад има пејоративни призвук, и обе се у преводу могу верно пренети пратећи творбени образац из шпанског језика. У преводу су суфикси *-иста(a)* и *-ан* додати на страну основу.

Приликом превода исте речи преводац примењује различите технике – именицу *nivolista* прво преводи као *писац*, потом као *ниволист*. У првом случају генерализује (односно неутрализује) јер изједначава писца ниволе и писца уопште, док у другом примењује технику адаптације – шпанску новотвореницу транскрибује и морфолошки прилагођава српском језику. Приликом превођења придева *nivolesco* преводац примењује технику адаптације кад преводи као *ниволескни*, неутрализацију и генерализацију када га преводи као *фикција*, а и транспозицију јер придев у преводу постаје именица. Исто тако, у преводу је изостављено графичко обележавање курзивом нових речи. Такво обележавање је значајно јер се неретко у новим речима графичким средствима додатно истиче спој форме и значења. Задржавање оваквих обележавања теоретичари превођења саветују преводиоцима, а Мила Стојнић (1980: 31) подсећа да у књижевном делу и штампарске грешке могу деловати као значењске. И оваквим поступцима преводац нарушава мрежу важних означитеља текста оригинала.

У случајевима када је резултат превода нова реч, преводиоци су пратили творбени тип из шпанског језика и одржали творбу суфиксацијом: *ниволескни*, *ниволист*. Шпанска основа је ауторски творена, те таквим поступком преводац одржава функцију ауторског неологизма из изворника и у преводу. У примерима генерализације у преводу су коришћене узуалне лексеме *фикција* и *писац*. Таквим приступом преводац прати норме циљног језика, губи казационализам и стандардизује превод, иако природа и значај именице *нивола* нуди могућности *ниволескни* и *ниволист* као прихватљива решења.

6) *nadismo*, m. → *надизам*

Pero *nihil* es palabra latina. El nuestro, el español, estaría mejor llamado ***nadismo***, de nuestro abismático vocablo: nada. *Nada*, que significando primero cosa nada o nacida, algo, esto es: todo, ha venido a significar, como el francés *rien*, de *rem* = cosa -y como *personne*- la no cosa, la nonada, la nada. De la plenitud del ser se ha pasado a su vaciamiento. (KHN 2009: 127)

Али *nihil* је латинска реч. Наш, шпански, боље би било назвати ***надизам***, од наше понорне речи: *nada*. *Nada*, што најпре значи „*cosa nada* или *nacida*”, „рођена реч”, „нешто”, то јест „све”, потекла је, значи, попут француског *rien*, од *rem* = ствар – и попут *personne* – не-ствар, ништавност, ништа. (KPR 2006: 33)

7) *nos-ismo*, m. → *нас-изам*

Que no es un ejemplo de *ego-ismo* sino de ***nos-ismo***. (KHN 2009: 139)

И то није пример *еџо-изма*, него ***нас-изма***. (KPR 2006: 42)

Суфикс *-изам* продуктиван је и користи се у различитим областима, уобичајен је уз именичке и придевске основе, а служи да изрази правце у уметности, као и нове концепте и дисциплине назване по својим творцима (*фрoјдизам*, *ничевизам*). У доба авангардних покрета овај суфикс означавао је јединственост покрета (*футиуризам* и др.), а овим су називима и уметници омеђавали поље свог идентитета и повлачили границе према другим групама (Ajdačić 2020: 42–43). Суфикс *-изам* срећемо и самостално, у облику за множину *-изми*, када означава све авангардне покрете. Клајн (2003) додаје да ове изведенице исказују и активност, особине, начин понашања. Еквивалентан му је суфикс *-ismo* којим се граде именице у значењу доктрине, система, школе, правца, ставова, или пак научни термини.

Кад, приликом превођења ове подврсте неологизама, преводилац у циљном језику примени еквивалент, неологизам, у већини случајева примењује се тип творбе као у шпанском језику. У одабраним примерима преводиоци адаптирају еквивалентни шпански наставак и у српском граде именице суфиксом *-изам*. Такође, наставак *-изам* преводиоци често додају на шпанску или грчку основу: *надизам*, *антиројизам*.

У примерима *надизам* и *нас-изам* именице су у преводу обележене курзивом, што је верно пренесено из изворника. Приликом грађења именице *надизам* наставак *-изам* додат је на шпанску основу, на именицу *nada* („ништа”), и постојала је могућност да неологизам буде семантички непрозиран у преводу. Међутим, шири контекст разјашњава значење именице и пресудно је што задржава шпански корен. За превод именице *nos-ismo* преводилац по моделу шпанске речи твори *нас-изам* у српском, иако примећујемо одступање од уобичајених модела. Необично је што ова лексема настаје на основи коју чини лична заменица *ми* (у облику за генитив и акузатив). Међу сложеницама (Kiršova 1993: 192) има примера да први део сложенице чини падежни облик неких заменица, попут *себе-* у *себељубац*, *свак-* у *свагдан*, *свагдашњица*, *сам-* у *самјас*, али је код изведеница то ређе.

Функција нових речи из ове подгрупе јесте пишчево преиспитивање идентитета, друштвених и других односа. Све речи са суфиксом *-изам* појављују се у Унамуновим делима у функцији пишчевог другачијег погледа на свет и његових филозофских разматрања. Писац поименичавањем личне заменице *ми* твори колективни идентитет, универзалност *нас* као целине, те творење неологизма у преводу доприноси очувању те функције у циљној култури, што је преводилац у овом случају и постигао.

2.4. Сложенице

Клајн (2002) наводи да словенски језици нису посебно склони сложеничкој творби и да су такве речи претежно настајале као калкови. У оквиру ове подгрупе формалних неологизама, издвојили бисмо тзв. императивне сложенице (глагол у императиву + именица), односно,

у шпанском, именичке сложенице које гради глагол у 3. лицу једине презенте и именица:

- 8) pincha-ranas, m. (боди-жаба) → природњак
- 9) caza-vocablos, m. (лови-речи) → језикословац
- 10) barrunta-fechas, m. (слуте-датум, нагађа-датум) → истраживач разно-разних датума
- 11) cuenta-gotas, m. (броји-капи) → продавац зјала

[...] y creía, sobre todo, en las maravillas de la diferenciación del trabajo y en el enorme progreso aportado a las ciencias por la abnegada legión de los **pincha-ranas, caza-vocablos, barrunta-fechas** y **cuenta-gotas** de toda laya. (N 1999: 235) [...] и веровао је, изнад свега, у чуда диференцијације рада и у огроман прогрес науке, којем је допринела пожртвована легија **природњака, језикословаца, истраживача разноразних датума и продаваца зјала** свих врста. (M 1999: 197)

Занимљиво је да су ове сложенице у изворнику повезане цртицом, док то није случај с другим примерима императивних сложеница. Стога преводилац графичко обележје у виду цртице мора имати на уму приликом превода јер присуство/одсуство цртице у овој подврсти сложеница може указивати на степен семантичке повезаности и на односе координације или подређености делова у оквиру сложенице. У фусноти приређивача (N 1999: 235) истиче се да су ови неологизми саркастичног карактера и исказују подсмех истраживачима педантима који изгубе перспективу јер се сувише удубљују у детаље. Писци често по овом моделу творе индивидуализме, што говори о њиховом значају у изворнику. Гарсија Галарин (1998: 57) наводи да код Унамуна овакве речи имају појачану експресију јер поседују ироничан призвук и откривају пишчево извргавање критичи истраживача и научника различитих дисциплина.

Наведени окационализми нису задржани у преводу. У прва два случаја преведени су узуралном лексиком, у примеру 10) окационализам је пренесен описним преводом, док је у примеру 11) парафразиран. Поменуте технике доводе до губљења функције ових лексема, изостанка експресивности и креативности из оригинала и уједно до стандардизације превода. Берман (2004: 56) сматра изобличујућом тежњу преводилаца да појашњавају изворник, а оно што је у изворнику с намером скривено и „згуснуто” појашњавањем се испољава и расветљава кроз два поступка: прелазом из полисемије у моносемију и преводом кроз парафразу или објашњење. Често је последица ових тежњи продужавање превода у односу на оригинал, при чему се повећава бруто маса текста, али не и његова речитост или значај (Berman 2004: 56).

Ова мала група неологизама посебно је прикладна за примену калкирања, у виду решења попут *боди-жаба* и сличних, а резултат би били окационализми и вернији учинак у преводу. Таквим решењима одржала би се пејоративна конотација ових речи и критика, али их преводилац разводњава описним или парафразираним преводом и тиме им слаби функцију или је поништава.

2.5. Семантички неологизми

У семантичке неологизме убрајамо неологизме настале конверзијом, тј. променом врсте речи, неологизме настале ширењем значења путем метафоричних и других процеса и неологизме настале на основу личног имена особе или марке која је постала заједничка именица и обрнуто. Куна и Микић Чолић (2012: 48-49) уочавају метафоричко и метонимијско померање значења, а у метонимијска спадају онимизација и епонимизација (настанак властитих имена од општих и обратно: *џенкало*, *Јаџога*), на каква наилазимо и код Унамуна:

12) Pedros Alonsos, m. → Педри Алонси

13) Aldonzas Lorenzos, f. → Алдонсе Лоренсо

14) Alonsos Quijanos, m. → Алонси Кихано

15) Sanchos, m. → Санчоси

Sí, él sabe quién es y no lo saben ni pueden saberlo los piadosos **Pedros Alonsos**. (VDKS 1938: 43)

Да, он зна ко је, а то не знају и не могу знати милосрдни и кротки **Педри Алонси**. (ŽDKSP 1969: 46)

[...] si te creo que cruzan el mundo **Aldonzas Lorenzos** que lanzan a inauditos heroísmos a **Alonsos Quijanos** y se mueren tranquilamente y en paz de conciencia [...] (VDKS 1938: 73)

[...] верујем ти да још светом круже **Алдонсе Лоренсо**, бацају многе **Алонсе Кихане** у нечувена јунаштва, умиру спокојно и чисте савести [...] (ŽDKSP 1969: 77)

¡Oh **Sanchos** prácticos, **Sanchos** positivos, **Sanchos** materiales! (VDKS 1938: 64)

О, практични **Санчоси**, позитивни **Санчоси**, материјални **Санчоси**! (ŽDKSP 1969: 67)

Поменућа лична имена представљају ликове из романа *Дон Кихот*, појављују се у облику за множину и постала су заједничка имена: Алонсо Кихано је Дон Кихот, док је Алдонса Лоренсо сељанка која у очима Дон Кихота постаје Дулсинеја. Властита имена ликова, тј. идионими, постају синоним за особине тих ликова које се генерализују у виду друштвених типова, а Куна и Микић Чолић (2012: 48-49) примећују да до семантичких помака најчешће долази у областима везаним за човекову свакодневицу. У складу с тим, Санчо Пансе су људи практичног ума, окренути рационалним и материјалним вредностима, људи којима су несхватљиви поступци идеалиста попут Алонса Кихана, док су Алдонсе Лоренсо жене које не прате маштарије јунака-занесењака, већ рационалне жене које верују у видљиво и опипљиво. У преводу је примењена техника адаптације имена, али и техника модулације јер властито име, тј. појединачни појам, постаје врста или заједнички појам, а таквим преводилачким поступком одржана је епонимизација из изворника.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Резултати анализе у већини подгрупа указују на комплексност фактора које преводилац треба да има у виду приликом опредељења за коначни преводилачки избор. Имајући у виду значај нових речи у Унамуновој поетици, анализа њиховог превеђења у његова четири романа, чак и на овако малом узорку, указала је на потребу да преводиоци исцрпније анализирају изворник и подробније истраже функцију ауторских неологизама у Унамуновом делу. Новотворенице у одабраним примерима најчешће служе да искажу ауторов специфични поглед на свет и односе у њему, хумор, иронију и пејоративне конотације.

У случајевима када неологизми нису пренесени у текст превода, примењиване су технике генерализације, парафразирања и описног превода. Додатно, преводиоци не преносе графичко обележавање нових речи курзивом којим је аутор оригинала обележио новотворенице, те се и на тај начин губи истицање неологизама у преводу. У роману *Магла* преводилац чак приликом превода исте речи користи различите технике: *nivola* је *дело*, *пролоз*, *роман* и *нивола*, *nivolista* је *писац* и *ниволист*, *nivolesco* је *фикција* и *ниволескни*. У случајевима када су неологизми задржани у тексту превода, примењена је техника адаптације (транскрипција и морфолошко прилагођавање лексеме) и техника неологизма, а у подгрупи изведеница преводиоци прате тип творбе из оригинала уз адаптацију шпанског наставка. Описни превод неологизма некад бива употпуњен графичким обележавањем које у преводу маркира новину у употреби дате речи и донекле компензује губитак неологизма. У подгрупи императивних сложеница окационализми нису задржани у преводу, иако се могла употребити техника калкирања, док је пак за све семантичке неологизме адекватно искоришћена техника адаптације.

Примећујемо да се приликом превеђења неологизама применом техника генерализације и неутрализације, а у неким случајевима и парафразирања, циљни текст стандардизује, неологизам губи своју маркираност и бива нормализован у циљној култури. Такви поступци утичу и на слабљење његове функције у тексту превода. Исто тако, у примерима када је нова реч графички маркирана, спој форме и значења посебно долази до изражаја те је свако графичко обележавање важно задржати у преводу. Напошетку, треба истаћи да је превеђење неологизама и окационализама изузетно слојевит поступак, и у преводилачким решењима појединих ауторских неологизама примећујемо висок степен преводилачке креативности. Премда мали број примера и преводилаца обухваћених чланком не омогућава извођење општијих закључака, ипак указује на извесне преводилачке тенденције и на важност вернијег и доследнијег превеђења ауторских неологизама.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Ajdačić D. V. 2020. Autorski neologizmi – individualizmi Dimitrija Mitrinovića (1913) i Dragana Aleksića (1922). *Novorečje*, godina II, broj 2, 2020. Beograd: Alma – Projekat Rastko, 37–46. <<http://alma.rs/Novorecje/Novorecje2.pdf>>, 20. 5. 2020.
- Berman 2004: A. Berman, *Prevođenje i slovo ili konačište za dalekog*, Beograd: Rad AAOM.
- DRAE: Diccionario de la Lengua Española. Real Academia Española. <www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>, (pristupano više puta).
- Garsija Galjarin 1992: C. García Gallarín, La innovación léxica en obras de Pío Baroja, Valle-Inclán y Miguel de Unamuno, u: Ariza, M. (ed.), *Actas del II Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, vol. II, Madrid: Arco Libros, 641–651.
- Garsija Galjarin 1997: C. García Gallarín, Vocabulario unamuniano: procedimientos para la formación de palabras. Préstamos o extranjerismos y voces dialectales, Madrid: *Revista de Filología Románica*, I, 14, Madrid: Universidad Complutense, 257–280.
- García Gallarín C. 1998, *Léxico del 98*. Madrid, Editorial Complutense. <https://books.google.rs/books?id=32EnfNqCb9EC&printsec=frontcover&hl=sr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>, (pristupano više puta).
- Kabre 1999: T. M. Cabré, *Terminology. Theory, Methods and Applications*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kiršova 1993: M. Kiršova, O nekim vrstama srpskohrvatskih imeničkih složenica, Beograd: *Naš jezik*, 29, 3–4, Beograd: Institut za Srpski jezik SANU, 182–196.
- Klajn 2002: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Deo 1, Slaganje i prefiksacija*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska.
- Klajn 2003: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Deo 2, Sufiksacija i konverzija*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska
- KORDE: Corpus Diacrónico del Español. Real Academia Española. <<https://corpus.rae.es/cordenet.html>>.
- KREA: Corpus de Referencia del Español Actual. Real Academia Española. <<https://corpus.rae.es/creanet.html>>, (pristupano više puta)
- Kuna, Mikić Čolić 2012: B. Kuna, A. Mikić Čolić, Semantička neologija u hrvatskom jeziku (Semantic Neology in the Croatian Language), u: Stjepan Blažetin (ur.), *X međunarodni kroatistički skup. Zbornik radova*, Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, 37–56.
- Munjos Garsija 1981: A. Muñoz García, A. Unamuno: una filosofía de lenguaje, u: *Revista De Filosofía*, vol. 4 (4–5), Maracaibo: Facultad de Humanidades y Educación, 44–76.
- Muhvić-Dimanovski 2005: V. Muhvić-Dimanovski, *Neologizmi. Problemi teorije i primjene*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, FF pres.
- Nikolić 2020: I. Nikolić, *Neologizmi u književnoumetničkom stilu španskog i srpskog jezika*, Kragujevac, neobjavljena doktorska disertacija.

- Rajs 2000: K. Reiss, *Translation Criticism – The Potentials & Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment* (Translated by Erroll F. Rhodes), London and New York: Routledge.
- RSANU: Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, <<http://www.srpski-jezik.com>>, (pristupano više puta).
- Savić 1984: S. Savić, Principi stvaranja neologizama u srpskohrvatskom jeziku, u: Jovan Jerković (ur.), *Leksikografija i leksikologija – zbornik radova*, Novi Sad – Beograd: Matica Srpska, Institut za srpskohrvatski jezik, 161-170.
- Stojnić 1980: M. Stojnić, *O prevođenju književnog teksta*, Sarajevo: IGKRO „Svjetlost”, OOUR Zavod za udžbenike.
- Urtado Albir 2001: A. Hurtado Albir, *Traducción y traductología*, Madrid: Cátedra.
- Varela Ortega 2018: Varela Ortega S. *Morfología léxica: la formación de palabras*, <<https://morforetem.wordpress.com/2018/06/25/morfologia-lexica-la-formacion-depalabras-version-corregida-yaumentada>>, 12. 12. 2019.

ИЗВОРИ

- KPR 2006: Unamuno 2006: M. de Unamuno, *Kako se pravi roman*, превела Александра Манчић, Београд: Рад.
- KHN 2009: Unamuno 2009: M. de Unamuno, *Cómo se hace una novela*, Madrid: Cátedra, Letras Hispánicas.
- M 1999: Унамуно 1999: M. de Unamuno, *Magla*, превела Јелена Рајић, Београд: BMG.
- M 2021: Унамуно 2021: M. de Unamuno, *Magla*, превела Јелена Рајић, Novi Sad: Fondacija Grupa Sever.
- N 1995: Unamuno 1995: M. de Unamuno, *Niebla*, Madrid: Editorial Castalia, Clásicos Castalia.
- N 1999: Unamuno 1999: M. de Unamuno, *Niebla*, Madrid: Cátedra, Letras Hispánicas.
- TT 1999: Unamuno 1999: M. de Unamuno, *La tía Tula*, Madrid: Cátedra, Letras Hispánicas.
- TT 2011: Unamuno 2011: M. de Unamuno, *Tetka Tula*, превеле Соња Хорњак, Драгана Ђорић, Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”.
- VDKS 1938: Unamuno 1938: M. de Unamuno, *Vida de D. Quijote y Sancho según Miguel de Cervantes y Saavedra*, Madrid: Espasa Calpe S.A.
- ŽDKSP 1969: Unamuno 1969: M. de Unamuno, *Život Don Kihota i Sanča Panse prema romanu Migela de Servantesa i Saavedre*, превео Гојко Вртунић, Београд: Kultura.

Ivana M. Nikolić

A CRITICAL REVIEW OF THE TRANSLATION OF NEW WORDS IN THE PROSE WORKS OF MIGUEL DE UNAMUNO

Summary

In this article, we analyze the translation techniques of fifteen neologisms coined by the Spanish writer Miguel de Unamuno in his four prose works. From a broader corpus, we selected representatives of several subgroups of neologisms for translation analysis – simple words, derivatives formed through prefixation and suffixation, imperative compounds, and semantic neologisms. The analysis shows that the translation employs techniques of generalization, descriptive translation and paraphrasing, where the neologism is not maintained in translation, which leads to a loss of expressiveness of the original text, the standardization of the translated text, and the weakening of the key signifiers network in the text. Translators sometimes use different techniques to translate the same neologism within the same work, and when the neologism is retained in the target language, they often follow the word-formation pattern from the original. We also noted an inconsistency while transmitting the graphical marking of neologisms.

Keywords: neologism, nonce words, translation analysis, translation technique, Miguel de Unamuno

Примљен: 8. април 2025. године

Прихваћен: 12. септембар 2024. године